

Renata Birska, Renata Sławińska

Wolny dostęp do zbiorów w bibliotekach uczelni medycznych

Forum Bibliotek Medycznych 5/2 (10), 85-89

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Renata Birska
Lublin – UM

Mgr Renata Sławińska
Wrocław – UM

WOLNY DOSTĘP DO ZBIORÓW W BIBLIOTEKACH UCZELNI MEDYCZNYCH

Abstract

The modernization of existing buildings housing university libraries or the process of building new premises and moving the libraries to new spaces involve changes in the organization and access to the library holdings. The article presents findings of a survey on the issue of open access collections and classification systems used to prepare library holdings for open access. The participants of the survey were various libraries of medical universities. Comparisons were run of the sizes of open access collections, their layout, the intricacies of the classification symbols and book numbering codes of various systems. The advantages and drawbacks of different classification systems were highlighted.

Streszczenie

Budowa lub modernizacja obiektów, w których znajdują się biblioteki uczelniane, niesie za sobą zmiany w zasadach dostępu i organizacji księgozbiorów. W artykule przedstawiono wyniki ankiety na temat wolnego dostępu i zastosowanej klasyfikacji zbiorów, przeprowadzonej wśród bibliotek uczelni medycznych. Porównano wielkości zasobów w wolnym dostępie, zastosowany układ zbiorów w odniesieniu do książek i czasopism, zależność symbolu klasyfikacji i sygnatury wolnego dostępu, wskazano zalety i wady zastosowanych klasyfikacji.

Praca przygotowana jako poster z okazji XXX Jubileuszowej Konferencji Problemowej „Otwarta Biblioteka – otwarta nauka”. Poznań, 10-12 września 2012 roku.

Udostępnianie księgozbiorów lub przynajmniej ich części w formie wolnego dostępu do półek stało się już także w Polsce standardem, dzięki któremu najpełniej realizowanych jest pięć praw bibliotekarstwa, sformułowanych przez S.R. Ranganathana¹.

Znamiennym zjawiskiem towarzyszącym przeprowadzkom kolejnych bibliotek uczelnianych do nowych lokalizacji jest reorganizacja księgozbiorów w celu umożliwienia czytelnikom wolnego dostępu do możliwie dużej części zasobów². Przedsięwzięcie to wymaga podjęcia szeregu decyzji, dotyczących między innymi wyboru i zastosowania rozwiązań architektonicznych (odpowiednia - większa - przestrzeń, możliwość bezkolizyjnego poruszania się), organizacyjnych (przygotowanie i zabezpieczenie księgozbioru, obsługa czytelników) oraz merytorycznych (selekcja, klasyfikacja, uzupełnienie katalogów o symbol wolnego dostępu). Działania te mają na celu realizację podstawowych założeń nowoczesnej biblioteki: otwartej, przyjaznej, odpowiadającej potrzebom użytkowników i oferującej łatwy i szybki dostęp do różnorodnych zbiorów oraz atrakcyjne stanowiska pracy i nauki^{3,4}.

Celem pracy jest przedstawienie rozwiązań w zakresie organizacji wolnego dostępu stosowanych w bibliotekach uczelni medycznych. Opracowanie powstało przede wszystkim w oparciu o odpowiedzi na rozesłaną ankietę zawierającą 11 pytań dotyczących zasobu w wolnym dostępie (załącznik). Informację zwrotną uzyskano ze wszystkich 11 ośrodków. W ostatnich latach kilka spośród ankietowanych jednostek zyskało nowe budynki, część jest na etapie budowy, czy też planowania zmian lokalowych lub organizacyjnych. Swoimi doświadczeniami także w tym zakresie bibliotekarze medyczni dzielą się podczas dorocznych konferencji problemowych^{5,6}, które dają również okazję zwiedzenia poszczególnych bibliotek i zapoznania się z zastosowanymi rozwiązaniami.

We wszystkich bibliotekach znajdują się zasoby wolnodostępne. Wielkość tych kolekcji waha się od ok. 2 000 do 120 000 woluminów. Udostępniane są w ten sposób przede wszystkim księgozbiory referencyjne - książki znajdujące się w czytelni oraz bieżące roczniki czasopism. Jednostki użytkujące nowe budynki zyskały dodatkową przestrzeń pozwalającą na zwiększenie zasobu wolnodostępnego, dysponują też samobsługowymi wypożyczalniami podręczników; podobne zmiany planowane są w Krakowie i Wrocławiu.

Dwie biblioteki uczelni medycznych (Kraków i Wrocław) nie stosują własnej klasyfikacji działowej, wykorzystując National Library of Medicine Classification. W oparciu o tablice klasyfikacyjne NLM Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego stworzyła układ własny dla książek o tematyce medycznej (nauki przedkliniczne, medycyna), dla dziedzin pokrewnych i humanistycznych wykorzystując klasyfikację Biblioteki Kongresu. Zgodnie z przyjętą klasyfikacją własną udostępniane są książki, czasopisma najczęściej są ułożone w porządku alfabetycznym (oprócz Biblioteki UM w Łodzi, która w układzie dziedzinowym prezentuje także wydawnictwa ciągłe). Tutaj wyjątkiem jest też Pomorski Uniwersytet Medyczny, w którym zastosowano jednakową klasyfikację zarówno dla książek jak i czasopism. Równoległą (angielską) wersję językową klasyfikacji stosują biblioteki uniwersytetów medycznych w Gdańsku, Kra-

	Wielkość zasobu w wolnym dostępie	Stosowana klasyfikacja - książki	Układ zbiorów - czasopisma	Wersja językowa klasyfikacji
Białystok	9 000	własna	alfabetycznie	polska
Bydgoszcz	5 300	własna	alfabetycznie	polska
Gdańsk	5 000	własna	alfabetycznie	polska/angielska
Katowice	28 000	własna	alfabetycznie	polska
Kraków	6 300	Klasyfikacja NLM	alfabetycznie	polska/angielska
Lublin	3 600	własna	alfabetycznie	polska
Łódź	2 000	własna	wg dziedziny	polska
Poznań	120 000	własna	alfabetycznie	polska
Szczecin	42 650	własna	wg dziedziny	polska/angielska
Warszawa	15 000	własna	alfabetycznie	polska
Wrocław	5 300	Klasyfikacja NLM	do decyzji	polska/angielska

kanie, Szczecinie i Wrocławiu. W katalogach bibliotecznych 7 ośrodków znajduje się symbol klasyfikacji, w czterech jako składowa sygnatury, zaś w Collegium Medicum symbol ten zastępuje sygnaturę.

Wśród zalet przyjętej klasyfikacji wymieniane są z reguły kwestie praktyczne: klasyfikacje sprawdzają się gdyż są proste i czytelne, użytkownicy nie mają problemów z identyfikacją właściwego działu i samodzielnym dotarciem do poszukiwanej pozycji, nawet jeśli nie są zbyt dobrze zorientowani (Gdańsk, Bydgoszcz, Lublin, Poznań, Szczecin). Biblioteka Collegium Medicum UJ zwróciła dodatkowo uwagę, że „zastosowanie numeru klasyfikacyjnego w katalogu elektronicznym pozwala na organizację tematyczną zbiorów również w przestrzeni wirtualnej; numer klasyfikacyjny może stanowić, obok języka haseł przedmiotowych MeSH, dodatkowe narzędzie wyszukiwawcze; zastosowanie klasyfikacji jest pomocne w procesie gromadzenia zbiorów, jak również w procesie selekcji; powinien, obok funkcji tematycznego rozłożenia księgozbioru i jednoznacznej identyfikacji na półce, spełnić również rolę numeru inwentarzowego”. Jako wady wskazywane są problemy z klasyfikacją wydawnictw niemedycznych i pozycji wielodziedzinowych (Biblioteka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu) oraz konieczność rozszerzania symboli dla zachowania niepowtarzalności numeru klasyfikacyjnego, niewielkie zastosowanie klasyfikacji NLM w warunkach polskich oraz brak wdrożenia dodatkowych narzędzi wspomagających wyszukiwanie pozycji w katalogu (Biblioteka Collegium Medicum UJ). Wadą własnych klasyfikacji może być duża ogólność działów, w której „giną” węższe tematy (Collegium Medicum w Bydgoszczy).

Sygnalizowane przez respondentów zamiary zmian w zakresie sposobu organizacji księgozbioru dotyczą najczęściej zwiększenia liczby woluminów w wolnym dostępie i wiążą się zazwyczaj z planami rozbudowy lub modernizacji aktualnie użytkowanych

Ośrodek/ Pytanie	Czy w katalogu bibliotecznym znajduje się symbol klasyfikacji wolnego dostępu?	Czy symbol klasyfikacji jest wykorzystywany jako składowa sygnatury bibliotecznej?
Białystok	tak	nie
Bydgoszcz	tak	tak
Gdańsk	nie	tak
Katowice	tak	tak
Kraków	tak	tak
Lublin	nie	nie
Łódź	nie	nie
Poznań	tak	nie
Szczecin	nie	nie
Warszawa	tak	nie
Wrocław	tak	tak

budynków (Łódź, Gdańsk), trwającą reorganizacją zbiorów (Kraków) lub perspektywą przeprowadzki do nowego obiektu (Wrocław). Trzy ośrodki: Białystok, Bydgoszcz i Lublin nie planują żadnych zmian w zakresie sposobu organizacji księgozbioru wolno-dostępnego. Dla bibliotek, które zmiany lokalowe mają już za sobą (Poznań, Szczecin, Warszawa, Katowice), były one okazją do zastosowania nowych rozwiązań. To właśnie w tych ośrodkach znajduje się najwięcej pozycji w wolnym dostępie. Czytelnicy bardzo cenią sobie możliwość nieskrępowanego dostępu do książek, sprzyjającego poszukiwaniom nieskonkretyzowanym i dokonywaniu wyborów nie na podstawie informacji pośredniej (katalogowej, bibliograficznej), ale w bezpośrednim kontakcie z dokumentami oryginalnymi^{4,5}. Stwarza to dodatkową szansę na odnalezienie pokrewnych tematycznie, interesujących pozycji. Z reguły zmiany dotyczą też organizacji przestrzeni, w której porusza się użytkownik na bardziej przyjazną, ze zróżnicowanymi miejscami do pracy (indywidualnej, grupowej) zlokalizowanymi w bezpośredniej bliskości dużej liczby źródeł, z dostępem do sieci internetowej i urządzeń reprograficznych.

Załącznik – pytania ankietowe:

1. Czy Biblioteka udostępnia zbiory w formie wolnego dostępu?
2. Jeśli tak, proszę podać wielkość księgozbioru znajdującego się w wolnym dostępie (liczbę woluminów).
3. Jakiego rodzaju zbiory są udostępniane w ten sposób (książki/ czasopisma/ inne)?
4. Jaką klasyfikację stosuje się do organizacji zbiorów w wolnym dostępie (własna/universalna)?

5. Czy przyjęta klasyfikacja jest jednakowa dla różnych grup zbiorów (np. książek i czasopism)?
6. Czy Biblioteka używa różnych wersji językowych stosowanej klasyfikacji? Jeśli tak, proszę podać jakich.
7. Czy w katalogu bibliotecznym znajduje się symbol klasyfikacji wolnego dostępu?
8. Czy symbol klasyfikacji jest wykorzystywany jako składowa sygnatura bibliotecznej?
9. Czy i jakie widzicie Państwo wady i zalety stosowanej klasyfikacji?
10. Czy rozważana była lub jest planowana zmiana sposobu organizacji księgozbioru w wolnym dostępie?
11. Jeśli odpowiedź na ostatnie pytanie brzmiała twierdząco, prosimy o kilka słów komentarza.

Bibliografia

Baran Scholastyka: Wolny dostęp – czytelnictwo – przestrzeń biblioteczna. *Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski* 2009 nr 3/4. Tryb dostępu: http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/3-4_09-ie/uwm.htm

Biblioteka otwarta na zmiany. Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Olsztyn, 20-22 września 2010 r. / pod red. Danuty Koniecznej. Olsztyn 2011, Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie

Brzezińska-Stec Halina: Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Koncepcja użytkowa i funkcjonalna [online]. *EBIB* nr 4/2001. Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2010/22/brzezinska_stec.php

Grządzielewska Ewa, Hajduk Roma, Kosicka Joanna, Posadzy Maria: Organizacja wolnego dostępu do kolekcji bibliotecznych. *Forum Bibliotek Medycznych* 2010 R. 3 nr 2 s. 181-186

Konieczna Danuta: Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni [online]. *Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski* 2009 nr 1/2. Tryb dostępu: http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm

Tupikowska Agnieszka, Budek Dagmara: Organizacja przestrzeni biblioteki a oczekiwania użytkowników biblioteki uczelnianej. *Forum Bibl. Med.* 2012 R. 5 nr 1 s. 309-317

Utrata Irmina, Czarnecka Agnieszka: Film o Bibliotece Głównej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. *Forum Bibl. Med.* 2012 R. 5 nr 1 s. 337-350